

·მე. -მე. -ლა, -ლაც(ა) ნაწილაკიან სახელთა ბუნება

1. **მე, -ვე, -ლა, -ლაც(ა)** ნაწილაკები დაერთვის როგორც სახელებს, ისე ზმნისართებს და შესაბამისად ცვლის მათს მნიშვნელობას; იწერება სიტყვასთან ერთად (**ვინმე, ვინღა, ვიღაც(ა)...** **ხადმე, ხადღაც** და სხვ.).

2. ხსენებულ ნაწილაკებიან სახელთა ბრუნებისას სადავო საკითხები წარმოიშობა იმ შემთხვევაში, როცა ნაწილაკები დაერთვის ნაცვალსახელებსა და რიცხვით სახელებს. ამ ნაწილაკიან სახელთა ბრუნების სამგვარი სახეობა გვხვდება თანამედროვე ქართულში: **შეუხორცებელი** (ძველი), **შეხორცებული** (ახალი) და **ნარევი**.

ა) **შეუხორცებელი** ბრუნებისას იცვლება სახელი და ნაწილაკი დაერთვის ბრუნვის ფორმას (სახელის ფუძე+ბრუნვის ნიშანი+ნაწილაკი). ბრუნების ეს სახეობა ძველი ქართულიდან მომდინარეობს და არაიშვიათად იზმარება თანამედროვე სალიტერატურო ქართულშიც. იგი დეფექტურია: არ შეუძლია აწარმოოს ყველა ბრუნვა.

ბ) **შეხორცებული** ბრუნებისას ბრუნვის ნიშანი, ნაწილაკის შემდეგ მოდის, ნაწილაკი ფუძესაა შეხორცებული და სახელი ნაწილაკთან ერთად იბრუნვის როგორც ბოლოზმონიანი სახელი (სახელის ფუძე+ნაწილაკი+ბრუნვის ნიშანი). იგი არაა დეფექტური: მას შეუძლია აწარმოოს ყველა ბრუნვა. ამდენად ეს სახეობა გაბატონებულია დღევანდელ ქართულში.

გ) **ნარევი სახეობა** მიღებულია შეუხორცებელი სახეობის ხელახლა გაფორმებით, ე. ი. ბრუნვის ნიშანი დაერთვის სახელს ნაწილაკის წინაც და ნაწილაკის შემდეგაც (სახელის ფუძე+ბრუნვის ნიშანი+ნაწილაკი+ბრუნვის ნიშანი). ნარევი სახეობა გარდამავალია: იგი გაჩენილია ძველიდან ახალზე გადმოსვლისას; იგი მეტად დეფექტურია.

ყველაფერი ამის შედეგად დღევანდელ ქართულში გვაქვს პარალელური ფორმები, როგორცაა: ვისმე — ვინმეს — ვისმეს; რასმე — რამეს — რასმეს; რითღა — რაღათი — რიღათი — რიღით; ორსავე — ორივეს — ორთავე; ვიღაც — ვიღაცას — ვიღაცაც და სხვ.

3. **მე ნაწილაკი** დაერთვის ნაცვალსახელებს **ვინ, რა, რამდენი, რომელი**. თანამედროვე სალიტერატურო ქართულში ბრუნების სამივე სახეობა გვხვდება.

ამათგან სალიტერატურო ენაში ძირითად ფორმად უნდა დარჩეს **შეხორცებული სახეობა**, როგორც წარმოების მიხედვით სწორი, სრული (ყველა ბრუნვის მქონე), გავრცელებული და გაბატონებული; ადვილად მოსახმარისი (მაგალითად, მსაზღვრელად გამოყენების შემთხვევაში) და ენის განვითარების ტენდენციის ამსახველი.

შეუხორცებელი წარმოება დასაშვებად უნდა იქნეს მიჩნეული, რამდენადაც იგი სწორია წარმოების მიხედვით და გვხვდება XIX

საუკუნის სალიტერატურო ქართულში და დღესაც (კერძოდ, დღემდე გავრცელებულია ნათესაობითი ბრუნვის ფორმა თანდებულის დართვისას: ვისთვისმე, ვისგანმე, რისთვისმე, რისგანმე; ასევე მოქმედებითისა: რითმე; მიმართულებითისა: რადმე; მიცემითისა: რასმე, ვისმე, რომელსამე, რამდენსამე; ხოლო რამდენადმე ფორმა ზნისართული მნიშვნელობით გაბატონებულიც კია).

ნარევი სახეობა უნდა უარყოფილ იქნეს, როგორც წარმოების მიხედვით არასწორი.

შენიშვნა 1. სახელობით ბრუნვაში რამე ნაცვალსახელის პარალელურად დასაშვებ ფორმად შეიძლება მიჩნეულ იქნეს რაიმე და რამ. მსაზღვრელად გამოყენების შემთხვევაში რაიმე დასაშვებია ყველა ბრუნვაში.

შენიშვნა 2. ნათესაობითსა და მოქმედებითში რამე შეიძლება იხმარებოდეს ბოლოკიდური ე ხმოვნის მოუკვეცელადაც და მოკვეცითაც (რამეს ან რამის, რამეთი ან რამით).

შენიშვნა 3. ვინმე და რანე მრავლობითი რიცხვის ფორმებს -ეგ სუფიქსით აწარმოებენ მხოლოდ: ვინმეები, რამეები. რამდენადაც მრავლობითის ფორმების ხმარების აუცილებლობა სალიტერატურო ენაში არ იგრძნობა, ეს ფორმები შეიძლება არც ვიხმაროთ.

4. -ვე ნაწილაკართულ სახელთაგან დავას იწვევს ისეთი შემთხვევები, როდესაც -ვე ნაწილაკი ნაცვალსახელებს ან რიცხვით სახელებს დაერთვის. რიცხვით სახელებთან გვხვდება ორივე—შეუხორცებელი და შეხორცებული—სახით (მაგ. მიცემ.: ორსავე და ორივეს). გაბატონებულია შეხორცებული სახეობა და იგი უნდა დარჩეს სალიტერატურო ენაში ძირითად ფორმად, ხოლო შეუხორცებელი სახეობა დასაშვებად უნდა იქნეს მიჩნეული.

მხოლოდობითი რიცხვის სახელობით ბრუნვაში შეცდომით იხმარება -თა სუფიქსიანი ფორმა ორთავე, რომელიც საფუძვლად ედება ნარევი წარმოებას: მოთხრ. ორთავემ, მიცემ. ორთავეს, ნათეს. ორთავეს. გვხვდება აგრეთვე მრავლობითი რიცხვის სახელობითში ფორმა ორთავენი. ეს ფორმები, როგორც წარმოების მიხედვით არასწორი, უარსაყოფია. ორთავე შეიძლება მხოლოდ შეუხორცებელი წარმოების მრავლობითი რიცხვის მოთხრობითში, მიცემითსა და ნათესაობითში იყოს.

ნაცვალსახელებში -ვე ნაწილაკი ჩვენებით ნაცვალსახელებთანაა გამოყენებული. თანამედროვე სალიტერატურო ქართულში შეუხორცებელი (ძველი) სახეობაა გაბატონებული (იმავე, იმახვე...). ცოცხალ მეტყველებაში ჩნდება შეხორცებული ფორმები (იგივემ, იგივეს...), მაგრამ ამ სახეობას სალიტერატურო ენაში ფეხი არა აქვს მოკიდებული. ამდენად, ძველი წარმოება უნდა დარჩეს ერთადერთ ფორმად, შეხორცებული ფორმები უარსაყოფია.

რაც შეეხება ერთი და იგივე სახელთა ბრუნვას, აქ ახალმა ქართულმა გამოავლინა თავისი უკლებები—იხმარება შეხორცებული ფორმები (ოლონდ ფუძის შეცვლით): მოთხრ. ერთმა და იმავემ, მიც. ერთმა და იმავეს და ა. შ.

შენიშვნა 1. ორივე-ს შეიძლება მრავლობითი რიცხვის ფორმები ჰქონდეს -ს | -თ სუფიქსებით ნაწარმოები: სახ. ორნივე || ორივენი, მოთხრ., მიცემ., ნათეს. ორთავე. ეს ფორმები სალიტერატურო ენაში უნდა დარჩეს როგორც დასაშვები.

შენიშვნა 2. იგივე-ს მრავლობით რიცხვში შეიძლება ჰქონდეს მხოლოდ სახელობითი ბრუნვის ფორმა: იგივენი და იგივეე. ეს ფორმებიც დასაშვებია.

შენიშვნა 3. ერთი და იგივე სიტყვათა ბრუნებისას სავალდებულოა იბრუნებოდეს ორივე სიტყვა ცალ-ცალკე ბრუნვის სრული დაბოლოებებით, ოღონდ ამ სიტყვათა მსაზღვრელად გამოყენებისას შეიძლება დასაშვებად იქნეს მიჩნეული ზოგიერთ ბრუნვაში ბრუნვის ნიშნების ნაწილობრივი ჩამოკვეცა ერთი სიტყვისათვის სხვა თანხმოვანფუძიანი მსაზღვრელების მსგავსად.

5. -ლა ნაწილაკი დაერთვის ვინ, რა ნაცვალსახელებს. აქაც ორი ფორმაა: შეუხორცებელი და შეხორცებული. გაბატონებულია შეხორცებული ფორმები: ვილამ, ვილახ, რაღამ, რაღახ; შეუხორცებელი ფორმები (ვისლა...) იშვიათია. ამდენად ძირითად ფორმად უნდა დარჩეს შეხორცებული სახეობა, შეუხორცებელი სახეობა კი მხოლოდ დასაშვებად იქნეს მიჩნეული. ნარევი სახეობა (რილასი, რილათი, რილით), რომელიც იშვიათად გვხვდება, როგორც არასწორი წარმოება, უარსაყოფია.

6. -ლაც(ა) ნაწილაკიანია ვილაც(ა) და რაღაც(ა). იყო აგრეთვე ვინცალა და რაღაცალა. ესენი შემონახულია დიალექტებში (გურულსა და ქვემოიმერულში) ვინცხა და რაღაცხა-ს სახით, სალიტერატურო ქართულში კი არ იხმარება. ვილაცა და რაღაცა-ს ბრუნებისას აგრეთვე სამგვარი სახეობა გვხვდება: შეუხორცებელი, შეხორცებული და გარდამავალი. გარდამავალი სახეობა ხასიათდება ბრუნვის ნიშნების ჩართვით ნაწილაკებს შორის: ვიღამაც, ვიღახაც. ამ სამი სახეობიდან ამჟამად გაბატონებულია შეხორცებული წარმოება. იგი სრულია და აღვილად საწარმოებელი. ამიტომ ბუნებრივია, რომ შეხორცებული წარმოება დარჩეს ძირითად ფორმად სალიტერატურო ენაში. შეუხორცებელი წარმოება დეფექტურია: მხოლოდ ზოგიერთი ბრუნვის ფორმა აქვს. ამ ბრუნვათა ფორმები შეიძლება დარჩეს როგორც დასაშვები. გარდამავალი წარმოებაც დასაშვებია.

შენიშვნა 1. ვილაცა და რაღაცა ნაცვალსახელებს შეიძლება მრავლობითი რიცხვის ფორმები ჰქონდეს: ვილაცები || ვილაცეები, რაღაცები || რაღაცეები (ვიღაც-ვიღაცები || ვიღაც-ვიღაცეები, რაღაც-რაღაცეები || რაღაც-რაღაცეები). აღნიშნული პარალელური ფორმებიდან უნდა დარჩეს მხოლოდ ერთი: ვიღაცეები (ვიღაც-ვიღაცეები) და რაღაცეები (რაღაც-რაღაცეები).

შენიშვნა: 2. ვილაცა და რაღაცა ნათესაობითსა და მოქმედებითში შეიძლება ბოლომოკვეცილადაც იხმარებოდეს და ბოლომოკვეცილადაც (ნათეს. ვილაცახ და ვილაციხ, რაღაცახ და რაღაციხ, მოქმედ. ვილაცათი და ვილაცით, რაღაცათი და რაღაცით).

7. ნაწილაკართული სახელები მსაზღვრელადაც არის გამოყენებული. აქაც გვაქვს ძველი და ახალი ფორმები. ახალი გულისხმობს მსაზღვრელის უცვლელად დატოვებას. ასეთი ფორმები გაბატონებულია თანამედროვე ქართულში, მაგრამ გვაქვს შეუხორცებელი მსაზღვრელიც: რამდენსამე კაცს, რამდენსამე კაცის... ეს სწორი წარმოებაა, მაგრამ დეფექტურია (ყველა ბრუნვა არა აქვს) და მისი გამოყენება ჭირს. ამის გამო ნაწილაკართული სახელის მსაზღვრელად გამოყენების შემთხვევაში ძირითადად ახალი (შეხორცებული) წარმოება უნდა დარჩეს, ხოლო ძველი (შეუხორცებელი) წარმოება დასაშვებად შეიძლება იქნეს მიჩნეული.

მ. იმ შემთხვევაში, როდესაც მსაზღვრელად გამოყენებულია იგივე და აგრეთვე ერთი და იგივე, ეს ფორმები მხოლოდ სახელობით ბრუნვაში გვექნება, სხვა ბრუნვებში კი მსაზღვრელი იგივე ფუძეს შეიცვლის, თუმცა ბრუნვის ნიშნებს არ დაირთავს. მაგალითად: იმავე კაცს, იმავე კაცმა; ერთსა და იმავე კაცს, ერთმა და იმავე კაცმა... ცოცხალ მეტყველებაში ხმარებული ერთი და იგივე კაცმა და მისთანანი უკუსაგდებია. დასაშვებად შეიძლება იქნეს მიჩნეული ერთ მსაზღვრელისათვის ზოგიერთ ბრუნვაში ბრუნვის ნიშნის ნაწილობრივ ჩამოკვეცა თანხმოვანფუძიანი მსაზღვრელის მსგავსად: მიცემ. ერთ და იმავე წიგნს, ნათეს. ერთი და იმავე წიგნის.

ზემოაღნიშნულის თანახმად

ძირითადია:

დასაშვებია:

უარსაყოფია:

მხოლოდობით რიცხვში:

სახ.	ვინმე		
მოთხრ.	ვინმემ		
მიცემ.	ვინმეს	ვისმე	ვისმეს
მიმართ.	ვინმედ		
ნათეს.	ვინმეს(ი)	ვის... მე (ვისგანმე)	ვისმეს
მოქმედ.	ვინმეთი		

სახ.	რამე რამ, რაიმე		
მოთხრ.	რამემ		რაიმემ
მიცემ.	რამეს	რასმე	რაიმეს, რასმეს
მიმართ.	რამედ	რადმე	რაიმედ
ნათეს.	რამეს(ი) რამის	რის...მე (რისგანმე), რისამე	რაიმეს, რისიმე
მოქმედ.	რამეთი რამით	რითმე, რითიმე	რაიმეთი

მრავლობით რიცხვში:

სახ.	ვინმეები
მოთხრ.	ვინმეებმა
მიცემ.	ვინმეებს
მიმართ.	ვინმეებად
ნათეს.	ვინმეების
მოქმ.	ვინმეებით

სახ.	რამეები
მოთხრ.	რამეებმა
მიცემ.	რამეებს
მიმართ.	რამეებად
ნათეს.	რამეების
მოქმ.	რამეებით

მხოლოდობით რიცხვში:

სახ.	რამდენიმე	
მოთხრ.	რამდენიმემ	
მიცემ.	რამდენიმეს	რამდენსამე
მიმართ.	რამდენიმელ	რამდენადმე
ნათეს.	რამდენიმეს(ი)	რამდენისამე
მოქმედ.	რამდენიმეთი	

სახ.	რომელიმე	
მოთხრ.	რომელიმემ	
მიცემ.	რომელიმეს	რომელსამე
მიმართ.	რომელიმელ	
ნათეს.	რომელიმეს(ი)	რომლისამე
მოქმედ.	რომელიმეთი	

სახ.	ორივე		ორთავე
მოთხრ.	ორივემ	ორმავე	ორთავემ
მიცემ.	ორივეს	ორსავე	ორთავეს, ორსავეს
მიმართ.	ორიველ	ორადვე	ორთაველ
ნათეს.	ორივეს(ი)	ორისავე	ორთავეს(ი)
მოქმედ.	ორივეთი	ორითვე	ორთავეთი

მრავლობით რიცხვში:

სახ.		ორნივე, ორივენი	ორთავენი
მოთხრ.		ორთავე	
მიცემ.		ორთავე	
მიმართ.			
ნათეს.		ორთავე	
მოქმედ.			

მხოლოდობით რიცხვში:

სახ.	იგივე	
მოთხრ.	იმანვე მანვე	იგივემ
მიცემ.	იმასვე მასვე	იგივეს
მიმართ.	იმადვე მადვე	იგიველ
ნათეს.	იმისვე მისვე	იგივეს(ი)
მოქმედ.	იმითვე მითვე	იგივეთი

მრავლობით რიცხვში:

სახ.	იგივენი იგინივე
------	--------------------

ძირითადია:**დახაშვებია:****უარსაუოფია:**

მიცემ. ვილაცებს
 მიმართ. ვილაცებად
 ნათეს. ვილაცების
 მოქმედ. ვილაცებით

ვილაცებს
 ვილაცებად
 ვილაცების
 ვილაცებით

სახ. ვილაც-ვილაცები
 მოთხრ. ვილაც-ვილაცებმა
 მიცემ. ვილაც-ვილაცებს
 მიმართ. ვილაც-ვილაცებად
 ნათეს. ვილაც-ვილაცების
 მოქმედ. ვილაც-ვილაცებით

ვილაც-ვილაცები
 ვილაც-ვილაცებმა
 ვილაც-ვილაცებს
 ვილაც-ვილაცებად
 ვილაც-ვილაცების
 ვილაც-ვილაცებით

სახ. რალაცები
 მოთხრ. რალაცებმა
 მიცემ. რალაცებს
 მიმართ. რალაცებად
 ნათეს. რალაცების
 მოქმედ. რალაცებით

რალაცები
 რალაცებმა
 რალაცებს
 რალაცებად
 რალაცების
 რალაცებით

სახ. რალაც-რალაცები
 მოთხრ. რალაც-რალაცებმა
 მიცემ. რალაც-რალაცებს
 მიმართ. რალაც-რალაცებად
 ნათეს. რალაც-რალაცების
 მოქმედ. რალაც-რალაცებით

რალაც-რალაცები
 რალაც-რალაცებმა
 რალაც-რალაცებს
 რალაც-რალაცებად
 რალაც-რალაცების
 რალაც-რალაცებით

მსაზღვრელად გამოყენების შემთხვევაში:

სახ. ვინმე კაცო
 მოთხრ. ვინმე კაცმა
 მიცემ. ვინმე კაცს
 მიმართ. ვინმე კაცად
 ნათეს. ვინმე კაცის
 მოქმედ. ვინმე კაცით

რაიმე საჭმე
 რაიმე საჭმემ
 რაიმე საჭმეს
 რაიმე საჭმელ
 რაიმე საჭმის
 რაიმე საჭმით

სახ. რამე საჭმე
 მოთხრ. რამე საჭმემ
 მიცემ. რამე საჭმეს
 მიმართ. რამე საჭმელ
 ნათეს. რამე საჭმის
 მოქმედ. რამე საჭმით

სახ. რამდენიმე სიტყვა
 მოთხ. რამდენიმე სიტყვამ
 მიცემ. რამდენიმე სიტყვას

რამდენიმე სიტყვას

ძირითადია:

დახა მგებია:

უარსაყოფია:

მიმართ.	რამდენიმე სიტყვად		
ნათეს.	რამდენიმე სიტყვის	რამდენისამე სიტყვის	
მოქმედ.	რამდენიმე სიტყვით	რამდენისამე სიტყვით	
სახ.	რომელიმე მოწაფე		
მოთხრ.	რომელიმე მოწაფემ		
მიცემ.	რომელიმე მოწაფეს	რომელსამე მოწაფეს	
მიმართ.	რომელიმე მოწაფედ		
ნათეს.	რომელიმე მოწაფის	რომლისამე მოწაფის	
მოქმედ.	რომელიმე მოწაფით	რომლისამე მოწაფით	
სახ.	ორივე სკოლა		ორთავე სკოლა
მოთხრ.	ორივე სკოლამ		ორთავე სკოლამ
მიცემ.	ორივე სკოლას	ორსავე სკოლას	ორთავე სკოლას
მიმართ.	ორივე სკოლად		ორთავე სკოლად
ნათეს.	ორივე სკოლის	ორისავე სკოლის	ორთავე სკოლის
მოქმედ.	ორივე სკოლით	ორისავე სკოლით	ორთავე სკოლით
სახ.	იგივე წიგნი		
მოთხრ.	იმავე წიგნმა		იგივე წიგნმა
მიცემ.	იმავე წიგნს		იგივე წიგნს
მიმართ.	იმავე წიგნად		იგივე წიგნად
ნათეს.	იმავე წიგნის		იგივე წიგნის
მოქმედ.	იმავე წიგნით		იგივე წიგნით
სახ.	ერთი და იგივე წიგნი		
მოთხრ.	ერთმა და იმავე წიგნმა		ერთი და იგივე წიგნმა
მიცემ.	ერთსა და იმავე წიგნს ერთ და იმავე წიგნს		ერთმა და იგივე წიგნმა ერთი და იგივე წიგნს
მიმართ.	ერთსა და იმავე წიგნად ერთ და იმავე წიგნად		ერთ და იგივე წიგნს ერთი და იგივე წიგნად
ნათეს.	ერთისა და იმავე წიგნის ერთი და იმავე წიგნის		ერთი და იგივე წიგნად ერთი და იგივე წიგნის
მოქმედ.	ერთითა და იმავე წიგნით ერთი და იმავე წიგნით		ერთი და იგივე წიგნის ერთი და იგივე წიგნით.
სახ.	ვილა(ც)ა კაცი		
მოთხრ.	ვილა(ც)ა კაცმა		
მიცემ.	ვილა(ც)ა კაცს		
მიმართ.	ვილა(ც)ა კაცად		
ნათეს.	ვილა(ც)ა კაცის		
მოქმედ.	ვილა(ც)ა კაცით		
სახ.	რალა(ც)ა საქმე		
მოთხრ.	რალა(ც)ა საქმემ		
მიცემ.	რალა(ც)ა საქმეს		
მიმართ.	რალა(ც)ა საქმედ		
ნათეს.	რალა(ც)ა საქმის		
მოქმედ.	რალა(ც)ა საქმით		